

Kas ir sociālā ekonomika?

Sociālā ekonomika aptver plašu klāstu ar dažādiem uzņēmējdarbības un organizācijas veidiem, kuru mērķis ir sistemātiski **likt cilvēku pirmajā vietā, pozitīvi ietekmēt vietējās kopienas un īstenot sociālus un/vai vides mērķus.**

Sociālās ekonomikas (SE) dalībnieki ir privātas, no valsts iestādēm neatkarīgas vienības, tās var būt dažādas juridiskās formas: biedrības, nodibinājumu, sabiedriskā labuma organizācijas, kooperatīvi, savstarpējas palīdzības biedrības, apvienības (tostarp labdarības organizācijas) un sociālie uzņēmumi. Visbiežāk **tiem ir kopīgas šādas iezīmes:**

- cilvēku un/vai sociālo un/vai vides **vajadzību prioritāte pār peļņu;**
- lielākās daļas **peļņas atkārtota ieguldīšana**, lai turpinātu īstenot sociālos un/vai vides mērķus un veiktu darbības biedru/lietotāju ("kolektīvās intereses") un/vai sabiedrības kopumā ("vispārējās intereses") interesēs;
- demokrātiska un/vai **līdzdalības pārvaldība** (organizācijas vadības atvērtība ieinteresētajām personām, demokrātisks lēmumu pieņemšanas process, biedru un/vai darbinieku līdzdalība lēmumu pieņemšanā).

SE var darboties gandrīz visās tautsaimniecības nozarēs.

Kāpēc mēs runājam par sociālo ekonomiku?

2023. gada 9. oktobrī Eiropas Savienības Padome panāca politisku vienošanos par ieteikumu izstrādāt pamatnosacījumus SE nolūkā veicināt sociālo iekļaušanu un piekļuvi darba tirgum.

Tā rezultātā ES dalībvalstīm **24 mēnešu laikā jāizstrādā SE vadlīnijas** – politisks, stratēģisks dokuments. To var darīt pielāgojot esošos tiesību aktus vai veidojot jaunas politiskās vadlīnijas.

Publicējot vienošanos, tika izmantots Jolandas Diasas Peresas, Spānijas Darba un Sociālās ekonomikas ministra pienākumu izpildītājas citāts: "**Sociālās ekonomikas struktūras risina dažas no lielākajām problēmām, ar kurām saskaras mūsu sabiedrība, jo īpaši attiecībā uz darbaspēka un sociālo integrāciju un sociālo kohēziju (saliēdētību šī vārda plašākajā nozīmē).** Un tomēr mēs varam darīt vēl vairāk, lai atbalstītu sociālās ekonomikas turpmāko attīstību mūsu dalībvalstīs un visā ES. Mums ir **jāizmanto sociālās ekonomikas milzīgais potenciāls, lai labāk risinātu sociālās un vides problēmas, ar kurām mēs visi saskaramies, un nodrošinātu, ka neviens netiek atstāts novārtā.**"

Padomes pirmajā ieteikumā par sociālo ekonomiku dalībvalstīm tiek ieteikts veikt pasākumus, lai atzītu un atbalstītu sociālās ekonomikas lomu:

- **piekļuves darba tirgum** atvieglošanā, jo īpaši attiecībā uz neaizsargātām vai nepietiekami pārstāvētām grupām;
- **sociālās iekļaušanas veicināšanā**, nodrošinot pieejamus un kvalitatīvus sociālos un aprūpes pakalpojumus;
- prasmju – tostarp digitālās un zaļās pārkārtošanās īstenošanai nepieciešamo **prasmju – pilnveidošanas stimulēšanā;**
- **sociālās inovācijas** un ilgtspējīgas ekonomiskās attīstības veicināšanā.

Kur mēs esam šobrīd?

Latvijā par SE atbildīgā ir Labklājības ministrija. Laikā līdz 2024. gadam LM atbildīgais politikas plānošanas departaments ir veicis pirmreizējo konsultatīvo procesu ar Latvijas Sociālās uzņēmējdarbības asociāciju, Latvijas Pilsonisko aliansi un vairākiem jomu pārstāvošiem faktiski SE strādājošiem NVO.

2024. gada rudenī LM nāks klajā ar pirmajiem priekšlikumiem SE politikas dokumentam.

Provizoriski LM plāno izstrādāt ceļa karti laikam no 2025 līdz 2029. gadam, kas ietvers trīs fāzes, strādājot trīs virzienos:

- (I) Institucionālais virziens
- (II) Mērķa grupu virziens
- (III) Sistemātiskais virziens

Jau šobrīd eksistē sociālās uzņēmējdarbības regulējums. Kāpēc nepietiek ar to?

Sociālā uzņēmējdarbība (SU) aptver nelielu daļu no iespējamiem SE dalībniekiem. Latvijā SU tiesību akti ir spēkā sešos gadu un šobrīd SU statuss ir aptuveni 200 uzņēmumiem. Šiem uzņēmumiem **SU statuss pamatā nepieciešams pieejai grantu programmai, ko LM īsteno sadarbībā ar ALTUM un darba integrācijas uzņēmumiem**, kuri izmanto nodokļu atlaides atsevišķām darba ņēmēju grupām. Šīs atlaides atvieglo šo sabiedrības pārstāvju grupu pieņemšanu darbā. Tomēr de facto SE dalībnieki Latvijā ir vairāk – gan uzņēmējdarbībā, gan nevalstisko organizāciju formā.

SE regulējums un politikas dokumenti ienesīs plašāku tvērumu. Tas ļaus dažādot SE dalībniekus, variēt ar iespējamiem atbalsta mehānismiem un nodrošināt citus stimulus SE veidošanai.

Kopsavilkums

Citu valstu prakse ES:

- Konceptuālā izpratne par SE atšķiras. Dažās valstīs fokuss ir tieši uz uzņēmējdarbību un saimnieciskās darbības elementiem, kamēr citur vairāk uz sabiedrisko labumu un labdarību.
- Juridiskajā tvērumā pārsvarā novērojama hibrīdpieeja vai "de facto" pieeja. SE sektora dalībnieki tiek klasificēti gan pēc juridiskā statusa, gan pēc darbības vai uzstādītajiem mērķiem.
- SE uzskaitē apvieno iepriekš neapvienotas vienības. SE uzskaites ieviešana ļauj apvienot biedrības un nodibinājumus, tostarp SLO statusa organizācijas, ar sociālajiem uzņēmumiem un komercuzņēmumiem, kas sniedz ieguldījumu sabiedriskajā labumā.
- SE likuma un stratēģijas ieviešana var SE dalībniekiem (un sabiedrībai un planētai kopumā) sniegt ievērojamus labumus, tostarp finansējumu, subsīdijas, atbalsta programmas, monitoringu, līdzdalības un pārstāvniecības iespējas

Vienā teikumā:

Sociālās ekonomikas uzdevums ir ar valsts atbalsta instrumentiem (granti, nodokļu atlaides, atbalsta instrumenti, mentorings, apmācības) piesaistīt privātā kapitāla organizācijas (finanšu un cilvēkresursus), kas risina sociālās vajadzības (izglītība, veselības aprūpe, labbūtība, vide, sabiedrības saliedētība, intergrācija, pieeja darba tirgum u.c.) nacionālā, reģionu vai kopienu līmenī.

Sociālās ekonomikas dalībnieki ir organizācijas darbojas kā nosacīti valsts aģenti*, risinot sociālos jautājumus brīvā tirgus formā ar valsts atbalstu nodokļu, finansējuma un vēl citos iespējamajos veidos

* - no angļu *agents* definīcijas "persona vai organizācija, kas uzņemas aktīvu lomu vai rada noteiktu efektu"

Kāda ir Eiropas prakse? Piemēri.

FRANCIJĀ "SOCIAL AND SOLIDARITY ECONOMY (SSE)" LIKUMS PIENĒMETS 2014.GADĀ AR MĒRĶI ATPAZĪT UN ATZĪT SE DALĪBNIKUS, ATZĪT SE KĀ UZŅĒMĒJDARBĪBAS MODELI UN VEICINĀT SE DALĪBNIKU ATTĪSTĪBU. SE VEIDO 10% NO NODARBINĀTĪBAS.

JURIDISKAIS TVĒRUMS	Pārvaldība	leguvumi SE sektoram
Kooperatīvi "mutual benefit societies" Biedrības un nodibinājumi Sociālie uzņēmumi Komerccuzņēmumi, kas veic sociālā labuma darbības (brīvprātīgais darbs)	<u>Ekonomikas un Finanšu ministrija</u> atbildīgā <u>SE Augstākā padome</u> piedalās pārstāvji no valdības un SE sektora. Izstrādā SE stratēģiju. <u>SE sadarbības padome</u> piedalās pārstāvji no valdības un SE sektora, atbild par sektoru sadarbību. AVISE- jumtorganizācija, kas stiprina SE sektoru <u>Pašvaldības</u> atbalsta SSE sektoru reģionālā līmenī, veicot sociālos iepirkumus, veidojot sabiedrības izpratni par SE sektoru, kā arī dažādos veidos stiprinot SE dalībniekus.	Subsīdijas SE sektora stiprināšana SE dalībnieku savstarpējā kooperācija Vietējās ilgtspējības attīstības politikas plānošana

POLIJĀ "THE SOCIAL ECONOMY ACT LIKUMS PIENĒMETS 2022.GADA AUGUSTĀ, LAI PALIELINĀTU SOCIĀLĀS EKONOMIKAS PAKALPOJUMU PIEEJAMĪBU UN ATBALSTĪTU SOCIĀLAJAM RISKAM PAKĻAUTOS CILVĒKUS. SE VEIDO 2.3% NO NODARBINĀTĪBAS.

JURIDISKAIS TVĒRUMS	Pārvaldība	leguvumi SE sektoram
kooperatīvās sabiedrības, bezpeļņas uzņēmējdarbības organizācijas (entrepreneurial non-profit organisations - ENPOs) bezpeļņas organizācijas "professional activity establishments" (ZAZs)	<u>Gimenes un sociālās politikas ministrija</u> <u>Nacionālā programma Sociālās ekonomikas attīstībai līdz 2023.gadam</u> Ministriju un reģionālās iestādes atbalsta <u>SE attīstības komitejas</u> . To dalībnieki galvenokārt ir SE, sociālo partneru, kā arī akadēmisko institūciju un valsts iestāžu pārstāvji. SE atbalsta sistēmas elements ir <u>sociālās ekonomikas atbalsta centri (OWES)</u> , kurus finansē pašvaldības.	<u>Finansējums</u> : ES fondi, nacionāla un reģionāla līmeņa subsīdijas, banku aizdevumi <u>Valsts atbalsta programmas</u> , piemēram, apmācības, franšīzes sistēmas <u>Publiskie iepirkumi</u> <u>Sertifikācijas sistēma</u> ar kvalitātes zīmēm Prēmijas vietējām pašvaldībām, kuras uzdod SE sniegt sociālos pakalpojumus

RUMĀNIJĀ LIKUMS STĀJIES SPĒKĀ 2015.GADĀ. SE VEIDO 1.7% NO NODARBINĀTĪBAS.

JURIDISKAIS TVĒRUMS	Pārvaldība	leguvumi SE sektoram
reģistrēti sociālie uzņēmumi sociālās integrācijas uzņēmumi biedrības un nodibinājumi pensionāru savstarpējās palīdzības biedrības, kooperatīvās sabiedrības	<u>Atbildīgās ministrijas</u> <u>Darba un tiesību ministrija</u> , <u>Eiropas fondu ministrija</u> , <u>Ekonomikas ministrija</u> . <u>Vietējām iestādēm ir nozīme SE nozares stiprināšanā, īstenojot WISES pasākumus un Eiropas un valsts finansējuma programmas novirzīšanai.</u>	<u>Finansējums: Valdība ir izstrādājusi konkrētas finansējuma shēmas saistībā ar dotācijām, subsīdijām un publiskajiem iepirkumiem.</u>

SPĀNIJĀ 2011. GADĀ TIKĀ PIENĒMTS SPĀNIJAS SE LIKUMS, KURA MĒRĶIS IR NODROŠINĀT TIESISKO REGULĒJUMU SOCIĀLĀS EKONOMIKAS VIENĪBĀM UN ATVIEĢLOT TO PIEKĻUVI FINANSĒJUMAM UN RESURSIEM. SE VEIDO APTUVENI 7.70% NO NODARBINĀTĪBAS.

JURIDISKAIS TVĒRUMS	Pārvaldība	leguvumi SE sektoram
Kooperatīvi "mutual benefit societies" Nodibinājumi Biedrības	<u>Darba un sociālās ekonomikas ministrijas departaments, kas atbild par nodarbinātību, sociālo ekonomiku un uzņēmumu sociālo atbildību.</u> <u>Šī gada aprīlī ministru kabinets apstiprināja SE stratēģiju 2023-2027, kas ir veidota kopā ar SE dalībniekiem, ekspertiem un valdības pārstāvjiem.</u> <u>Prioritātes:</u> <u>Konkurētspējas veicināšana</u> <u>SE redzamības un līdzdalības uzlabošana</u> <u>Ilgtspējība</u> <u>Uzņēmējdarbības attīstība</u> <u>Jumtorģanizācija CEPES</u>	<u>Finansējuma piesaiste, atveseļošanās programmas finansējums arī no valsts puses</u> <u>Atbalsta programmas</u> <u>Pārstāvniecība</u>

ITĀLIJĀ LIKUMA PIENĒMTS 2017. GADĀ AR MĒRĶI REGULĒT SE NOZARI PLAŠĀKĀ TVĒRUMĀ, NODROŠINOT MINIMĀLĀS PRASĪBAS, LAI VIENĪBA VARĒTU TIKT KVALIFICĒTA SE SEKTORĀ. SE VEIDO 8.8% NO NODARBINĀTĪBAS.

JURIDISKAIS TVĒRUMS	Pārvaldība	leguvumi SE sektoram
5 juridiskās formas skaitās SE. <u>Juridiski atzītie sociālās ekonomikas dalībnieki:</u> Sociālie kooperatīvi Sociālie uzņēmumi <u>De facto sociālie uzņēmumi</u> Biedrības Nodibinājumi Tradicionāli kooperatīvi, kas darbojas vispārējās interesēs.	<u>Nacionālā līmenī par sociālās ekonomikas politiku ir atbildīga Darba un sociālās politikas ministrija.</u> <u>Ministrijas padotībā Trešā sektora nacionālā padome veicina, attīsta un atbalsta trešā sektora organizācijas ar aktivitātēm, projektiem un iniciatīvām valstī</u> <u>Reģionālā un vietējā līmeņa atbalsts ir mainīgs atkarībā no katra reģiona izvirzītajiem mērķiem. Daži ir vairāk atbalstoši, citi mazāk</u> <u>Citas atbalstošās institūcijas - atbalsta tīkli, forumi, pārstāvības struktūras.</u>	<u>Dažādas atbalsta programmas, piemēram, apmācības, mentoru programmas, tīklošanās ar investoriem.</u> <u>Bankas, kas sniedz atvieglotus aizdevumus SE dalībniekiem.</u>